

## Píše Ladislav Futtera

(E\*forum, 26. 10. 2015)

Ke svému cíli se pomalu chýlí vydávání rozsáhlé komentované bibliografie k českým zemím ve vídeňských časopisech a almanaších doby předbřeznové ***Die böhmischen Länder in den Wiener Zeitschriften und Almanachen des Vormärz*** (Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien), připravené **Gertraud Marinelli-Königovou** z Ústavu kulturních věd a dějin divadla Rakouské akademie věd (jedná se však pouze o dílčí část monumentálního projektu Wiener Vormärz-Slavica, jehož počátky spadají již do 80. let minulého století). První svazek z roku 2011 se zabýval literaturou, v roce 2013 následovala jazykověda, filosofie, dějepisectví a vzdělávací instituce a následujícího roku byl vydán svazek zaměřený na umění. Poslední, čtvrtý svazek, ohlášený na letošní rok, se bude zabývat náboženstvím, právem, vlastivědou, politickou ekonomikou a přírodními vědami.

Práce se opírá o důkladnou a pečlivou rešerši vídeňských časopisů určených široké veřejnosti i odborných periodik doby předbřeznové. Toto období je zde vymezeno již rokem 1805, nikoli až vídeňským kongresem, což lze zvláště ve vztahu k českým zemím kvitovat. Zohledněna tak je i pozdní fáze Napoleonovy expanze, jež ve střeoevropském prostoru vyvolala jako obranný mechanismus zvýšený zájem o jednotlivé národní kultury, literatury a jazyky. Svazky neobsahují pouze výčet základních bibliografických údajů časopiseckých článků dle jednotlivých tematických okruhů, ale ve většině případů je doplněn stručný regest, případně i citát vybraných pasáží z článku. Práci tak lze do jisté míry používat i jako edici pramenů.

Třebaže je recenzované dílo součástí primárně slavistického projektu, proklamovaným předmětem výzkumu jsou geograficky vymezené české země, jež jsou vnímány jako heterogenní prostor, v němž se prolínají tradice české, německé a židovské (sv. I, s. VIII). Zohledňována tak je i reflexe tvorby v německém jazyce. Práce se tedy nabízí k širokému využití nejen v bohemistickém, ale též germanisticky zaměřeném výzkumu. A na své si přijdou i (nejen kulturní) historici: z penza shromážděných materiálů si lze udělat obrázek o kontaktech mezi metropolí habsburské monarchie a jednou její částí.

Čtenářsky vstřícným krokem je umístění dílčích rejstříků k jednotlivým svazkům na [webové stránky](#), souhrnný rejstřík v tištěné podobě bude součástí posledního svazku. Snad jedinou výtkou vůči jinak po všech stránkách přínosné práci totiž může být jistá roztržitost tematicky příbuzného materiálu. Ten je občas rozmístěn v různých oddílech jednoho svazku (např. oddíl *Böhmische Stoffe* shromažďuje pouze recenze děl autorů nepocházejících z českých zemí, české látky v dílech domácích autorů je nutné hledat v oddílu *Nachrichten über Schriftsteller*), případně i napříč několika svazky

(Franzi Grillparzerovi a jeho zpracováním českých látek je věnováno zvláštní heslo v prvním svazku, další prostor pak Grillparzer dostává na konci třetího svazku v rámci oddílu věnovaného divadlu; obdobně ve druhém svazku jsou shromážděny reflexe na historiografické práce se zaměřením celozemským, dějiny regionů, měst apod. budou však zařazeny až do čtvrtého svazku). Vzhledem ke vskutku rozsáhlému materiálu, jenž zde byl shromážděn, je takové členění pochopitelné, byť se občas nemohu ubránit dojmu, že by čtenářově orientaci prospělo, kdyby byl materiál v maximální míře uspořádán formou lexikonu (jako je tomu v nejrozsáhlejší oddílu prvního svazku, jenž v abecedním pořadí shromažďuje články k jednotlivým spisovatelům z českých zemí), než vytvářet velké množství tematicky úzce vymezených podkapitol. Například dějepisný oddíl je členěn na prameny, všeobecné a speciální dějiny, obecnou historiografii, archeologii a numismatiku a zvláště vydělena jsou i některá dílčí témata z českých dějin (panovníci, šlechta, dějiny Židů, ale i husitství, třicetiletá válka apod.). Jména některých historiků (např. Ignaz Cornova či František Palacký) procházejí více oddíly, na začátku podkapitoly věnované jednotlivým tématům české historie se pak výslovně upozorňuje, že odkazy na některá díla, jež by sem tematicky spadala, jsou uvedena již v jiných oddílech.

Práce dává z dosud opomíjeného úhlu pohledu nahlédnout do období tříbení a postupné emancipace jednotlivých národních kultur, jež ale v mnohonárodnostní monarchii dosud nestojí uzavřeně vedle sebe, ale jsou vzájemně propustné. Z pramenů zřetelně vyplývá, že mezi českými zeměmi a Vídní panovaly čilé kulturní kontakty. Vídeňské časopisy si mimo jiné pravidelně všimaly programu pražských divadel a přinášely též referáty o představeních v českém jazyce. Pozornost nebyla věnována pouze literárním aktivitám, ale vídeňský tisk reagoval i na vydávání bohemistických jazykovědných děl. Totéž platí o prolínání kultur obou zemských jazyků v Čechách. Řada článků pochází z pera autorů z českých zemí, kteří podávají zprávu o úspěších (zemsky) české kultury. Uffo Horn, recenzující v březnu roku 1838 první svazek Palackého syntézy *Geschichte von Böhmen*, zakončil svůj posudek nadšeným zvoláním: „Odměna, jíž se čestní mužové Palacký, Šafařík, Jungmann a další musejí nadít, je vřelé uznání současníky a jejich potomky – nechť se jim ho ode všech dostane v tak věrné a ryzí podobě jako ode mě, jenž jsem hrdý na to, že jsem Čech!“ (II, s. 133). Lze tak jistě souhlasit s tezí Moritze Csákyho, jenž střední Evropu označil za „historický komunikační prostor“ (I, s. XIII).

Z čistě kvantitativního hlediska je zjevné, že větší pozornost vídeňské časopisy – celkem logicky – věnovaly autorům německého jazyka, např. Moritz Hartmann nashlédal více referátů než Josef Kajetán Tyl, Karl Egon Ebert více než Boleslav Jablonský apod., avšak ani tvorba v českém jazyce nezůstávala bez povšimnutí. Většinou si vysloužila sympatie, a tak se lze třeba pročíst i k jednomu z nejvřelejších přijetí Máchova *Máje*. Na rozdíl od většinově opatrných a odmítavých českých referátů označil recenzent časopisu *Oesterreichisches Morgenblatt* v čísle z 22. června 1836 báseň za „dosud ještě neznámou květinu, kterou začínající spisovatel v tomto roce věnoval bohaté pučící flóře své vlasti a jejíž vůně se může šířit do dále“ (I, s. 380). Vídeňská publicistika zastávala myšlenku jednotného mnohonárodnostního státu, jenž

se stavěl proti odstředivým tendencím v jednotlivých zemích soustátí, avšak současně si uvědomovala kulturní rozdíly mezi jednotlivými státními útvary a kvitovala – ovšem s vědomím vlastní převahy – kulturní pokrok v okrajových částech monarchie, Moritz Csáky hovoří přímo o „koloniálním postoji centra vůči periferii“ (III, s 8). Již recenzent *Máje* oceňuje Máchovo dílo coby příklad působení „slovanské múzy“ (I, s. 380). A pochopení se dočkaly i loajální projevy českého zemského vlastenectví. Velké pozornosti se těšil záměr Antonína Veitha vybudovat u Liběchova Slavín – „český národní pomník“, kde by se v řadě soch vedle sebe ocitli Přemysl Otakar II., Jiří z Poděbrad, ale i Rudolf II. z domu habsburského, přičemž „Hus a Žižka jsou prozatím ponecháni na pozdější čas“ (III, s. 314). Současně je však zajímavé pozorovat i rozdíly mezi českými zeměmi a Vídní: zatímco uvedení dramatu Franze Grillparzera *König Ottokars Glück und Ende* vyvolalo v Čechách bouři hněvu, výtahy z recenzí přesvědčivě dokládají, že vídeňské publikum hru nadšeně přijalo (III, s. 418–421).

Na těchto několika příkladech lze ilustrovat významný potenciál představené sbírky materiálů. Široce interdisciplinárně rozkročená práce může nalézt bohaté využití v bádání o českých zemích v první polovině 19. století. Shromážděné materiály v první řadě vypovídají o postavení kultury českého i německého jazyka z českých zemí v rámci habsburské monarchie. Na jejich základě je pak možné načrtnout výrazně plastičtější obraz českého národního obrození a zohlednit dosud povětšinou opomíjené prameny.

[www.ipsl.cz](http://www.ipsl.cz)